

INTERVENCIÓ ARQUEOLÒGICA AL JACIMENT DEL BORN. JUNY/JULIOL 2016

“RECERCA ARQUEOLÒGICA A LA CASA CORRALES”

La intervenció “Recerca arqueològica a la casa Corrales” és la primera que es realitzarà dins del programa #ArqueoBorn i la primera que es duu a terme des de la inauguració d’El Born CCM

UNIVERSITAT DE
BARCELONA

EL BORN
CENTRE DE CULTURA
I MEMÒRIA

LA INTERVENCIÓ “RECERCA ARQUEOLÒGICA A LA CASA CORRALES”

Per primera vegada ens proposem l'excavació científica d'un espai del jaciment del Born per obtenir dades que ens permetin, conjuntament amb la documentació, saber com era aquest espai des de la seva construcció fins el moment de la seva destrucció l'any 1717. Fins al moment, totes les intervencions arqueològiques realitzades tant a l'interior com a l'exterior de l'antic mercat del Born han estat subsidiàries d'altres projectes de caràcter arquitectònic, com el de la Biblioteca Provincial de Barcelona o el del propi El Born CCM.

Antecedents

La primera intervenció arqueològica es va realitzar l'any 1991 a la plaça Comercial, amb motiu de la construcció d'un aparcament. Es van documentar 4.000m² de les cases i carrers del barri de la Ribera enderrocades l'any 1717 per la construcció de la zona de seguretat de l'esplanada. Per sota de les cases van aparèixer dues necròpolis, una islàmica i una romana.

L'any 1994 es van fer sondejos a l'interior de l'antic mercat, on tots van sortir positius i es va desestimar el projecte de transformar l'edifici del Born en la seu d'una facultat.

L'any 1998 es va fer un gran sondeig per veure l'estat de conservació de les restes. El resultat va ser extraordinari, doncs van aparèixer murs de més de dos metres d'alçària, una part del Rec Comtal i un pont.

Entre els anys 2001 i 2002 es realitzà la gran excavació que posà al descobert el jaciment el Born que avui en dia coneixem, els 8.000 m² de la ciutat enderrocada per Felip V. Aquesta excavació estava relacionada amb la construcció de la futura seu de la Biblioteca Provincial de Barcelona. L'estat de conservació féu replantejar la ubicació de la Biblioteca a l'edifici de l'antic mercat. La Generalitat no autoritzà el desmuntatge de cap estructura, per la qual cosa, quan es localitzava un paviment, s'aturava l'excavació en fondària i es seguia en extensió. Per aquest motiu, el 60% del jaciment està tal i com el van deixar els seus habitants l'any 1717 i, per tant, els arqueòlegs no han pogut arribar als orígens d'una bona part del jaciment.

L'any 2001 el jaciment fou declarat Bé Cultural d'Interès Nacional (BCIN) i es definí el projecte d'ubicar un centre cultural a l'antic mercat del Born. A partir d'aquell moment, totes les intervencions arqueològiques que es dugueren a terme anaren dirigides a la possibilitat d'integrar aquestes restes en el nou projecte i d'adequar-les per a la visita.

Objectius

15 anys després de la troballa de les restes, reprenem la investigació del jaciment per entendre el funcionament d'una bona part de les cases del Born, que actualment podem contemplar tal i com quedaren l'any 1717 després que els mateixos propietaris les enderrocaren.

La intervenció arqueològica té un triple objectiu. En primer lloc **completar una part de l'evolució cronoarquitectònica d'una de les 60 cases del jaciment del Born**, concretament la

coneguda com a casa Corrales segons el llibre “La Ciutat del Born” d’Albert Garcia Espuche, que es troba situada entre els carrers de na Rodés i dels Ventres.

Dins del programa Born.Doc, s’ha fet una acurada recerca de tota la documentació conservada de la casa, on, entre moltíssimes altres dades s’ha pogut situar la construcció del darrer paviment de pedra de l’accés a la casa l’any 1607, segons el document ACA: Plets civils 25192. Fol. 175. Aquesta feina d’investigació ha estat encarregada a l’empresa Veclus, especialitzada en recerca documental i bona coneixedora del funcionament dels edificis de Barcelona d’època medieval i moderna.

La intenció és anar més enllà de les dades que proporciona aquest document i plantejar l’evolució d’aquesta part de la casa per mitjà d’una excavació arqueològica fins esgotar l’estratigrafia, és a dir, fins arribar a l’origen de la casa.

Per tal de dur a terme aquesta intervenció serà necessari aixecar el paviment d’accés. Atès que volem que el jaciment del Born continuï mostrant una foto fixa de la Barcelona de començaments del segle XVIII, un cop realitzada l’excavació i presentades les dades obtingudes, es tornarà a recuperar el nivell que tenia la casa l’any 1717. Així, un equip de restauradors de l’empresa Gamarra i Garcia, que ha treballat al Born des de l’any 2001, col·locarà de nou cadascuna de les lloses de pedra al seu lloc original.

Un segon objectiu per realitzar l’excavació en aquest punt i no en un altre dels 8.000 m² del jaciment, és **solucionar la presència d’humitats** que provoquen eflorescències de sals a les pedres i que podrien arribar a malmetre aquesta part del jaciment. Donat que les lloses de pedra del paviment seran temporalment mogudes del seu emplaçament original, es realitzarà un tractament de dessalinització de les pedres i s’aïllarà tota la zona per evitar que es pugui tornar a repetir.

Al mateix temps, es procedirà a intervenir en el carrer adjacent a la Casa Corrales, a l’anomenat Carrer dels Ventres. En el procés d’adequació del jaciment per a la visita, alguns dels carrers del jaciment que no disposaven de paviment, foren protegits per una capa premsada de terra, calç i graves que, degut al desgast del pas dels visitants, cal refer i consolidar. Aprofitant, doncs, l’excavació a la mateixa àrea del jaciment, l’equip de restauradors solucionarà aquest problema amb l’aplicació de materials més resistents al pas de persones.

Finalment, com a tercer objectiu, El Born CCM vol **col·laborar en la formació dels futurs arqueòlegs i arqueòlogues**, incloent el jaciment del Born dins les pràctiques obligatòries dels alumnes del grau d’Arqueologia de la Universitat de Barcelona. Aquesta formació inclou l’excavació de camp, la documentació d’estructures, el dibuix arqueològic, la classificació de materials i la redacció d’informes i memòries que se’n derivin, així com la participació d’especialistes en lectura de paraments, bioarqueologia, restauració i d’altres especialitats del món de l’arqueologia.

Camp de pràctiques per estudiants universitaris

El Born CCM i la Universitat de Barcelona han signat un conveni per a que els alumnes puguin fer aquestes pràctiques al jaciment i s'està treballant per tal que alumnes d'altres universitats també hi puguin participar.

Per part de la Universitat de Barcelona hi participaran **12 alumnes** escollits per nota del Grau d'Arqueologia, 10 de quart curs i 2 de tercer curs, coordinats per la Dra Maria Àngels Petit i per la Dra Queralt Solé, que imparteix l'assignatura *Arqueologia de l'Època Moderna i de l'Època Contemporània*.

Els alumnes hauran d'excavar i es faran càrrec de la documentació de la intervenció, fer les fotografies, el dibuix i atendre a les visites que es puguin fer. També seran els responsables de la neteja, el siglat i l'inventari dels materials recuperats. Finalment, participaran en la redacció de la memòria científica on s'exposaran els resultats obtinguts.

Equip tècnic de l'excavació

L'excavació serà dirigida per l'Antoni Fernández, codirector de la intervenció arqueològica de l'any 2001-2002 conjuntament amb en Pere Lluís Artigues i director de totes les intervencions des de l'any 2005 fins a data d'avui. Actualment col·labora amb El Born CCM implementant el programa #ArqueoBorn i participant en d'altres programes del departament de Continguts Històrics d'El Born CCM.

A part del director de la intervenció, hi participaran un arqueòleg tècnic, un dibuixant i dos auxiliars d'arqueologia de l'empresa Codex Arqueologia i Patrimoni, que ha excavat al Born des de l'any 2001.

Els treballs de conservació i restauració estaran coordinats per l'Eugènia Bort, conservadora d'El Born CCM, i executats per un equip de restauradors de l'empresa Gamarra i Garcia, tant per aixecar i col·locar el paviment, com per les tasques de regularització del carrer i manipulació i conservació dels objectes que puguin ser trobats al llarg de l'excavació.

Estudis complementaris

Una intervenció arqueològica no consisteix només en excavar. Són diverses les tasques associades per tal de poder tirar endavant la recerca. Hi ha algunes tècniques que s'apliquen a tota excavació; d'altres, canvien en relació a la cronologia i al tipus de jaciment.

A Barcelona hi ha restes des de la prehistòria fins l'època contemporània i totes són estudiades rigorosament gràcies a diferents col·laboracions, investigadors i, sobre tot, gràcies al gran conjunt d'arqueòlegs que hi treballa. Ja fa uns anys, que des del Servei d'Arqueologia de Barcelona, conjuntament amb la Universitat de Barcelona i la de Nottingham, s'està duent a terme un projecte de bioarqueologia, per tal de conèixer el paisatge que envoltava la ciutat, la seva evolució, els conreus i les diferents dietes alimentàries. En aquesta campanya els estudiants podran participar en el projecte, recollint les mostres de les terres extretes de l'excavació sota la direcció del Dr. Santiago Riera i la Dra. Alexandra Libarda. Així mateix, al llarg dels dies, a banda del treball de camp, els alumnes podran realitzar lectures de paraments,

dibuix, neteja, classificació i inventari dels materials d'època medieval i moderna, sempre tutoritzats per diversos especialistes.

QUÈ ÉS EL PROGRAMA ARQUEOBORN?

L'excavació presentada forma part del programa ARQUEOBORN, un dels 3 programes del Departament de Continguts Històrics i Recerca d'El Born CCM que té per missió posar en valor les restes arqueològiques del Born i donar continuïtat a la recerca del jaciment i dels materials arqueològics recuperats, per mitjà del desenvolupament d'un seguit d'activitats científiques que difonguin els coneixements que se'n desprenen.

L'ARQUEOBORN és un pla per al coneixement, la divulgació i la recerca del jaciment del Born. Per assolir aquests objectius es defineixen quatre línies de treball específiques:

- **Recerca del jaciment / Recerca dels testimonis materials:** El Born no és un jaciment esgotat, ni en superfície, ni en profunditat ni en investigació. Plantegem dues grans branques de recerca: des del jaciment, amb la realització d'excavacions preventives amb estudiants universitaris, i des dels seus testimonis materials, amb un programa de recerca dels materials en el marc cronològic del jaciment del Born.
- **Divulgació:** La recerca sempre ha d'anar acompanyada de la divulgació dels resultats. Totes les recerques realitzades des d'El Born CCM es difondran per diferents vies: participació en congressos, jornades de portes obertes, resultats de les excavacions, publicacions i aplicacions del programa El Born3D.
- **Internacionalització:** Treball en xarxa amb centres afins (jaciments arqueològics i espais de memòria), participació en congressos, presentació d'articles, visites específiques per professionals de l'arqueologia a nivell mundial i col·laboració amb universitats internacionals.
- **Participació:** Una forma d'apropar la feina de l'arqueòleg a la societat, és fent-la participar de diferents tasques relacionades amb l'arqueologia i obtenció de dades, com ara la recollida de mostres, la classificació de la ceràmica o el cribratge de terres. Aquesta participació, haurà de ser transversal, i adreçada a diferents col·lectius, des de nens, joves estudiants, treballs de recerca d'escoles, veïns i veïnes del barri, i per la ciutadania de Barcelona en general.

El conjunt d'activitats del Departament de Continguts Històrics i Recerca es complementa amb aquests altres dos programes són:

1. **EL BORN.DOC.** Té per objecte la recerca documental en relació als continguts històrics que pivoten a l'entorn d'El Born CCM. Actualment s'ha iniciat una investigació centrada en els aspectes urbanístics, arquitectònics i constructius dels espais urbans i domèstics del jaciment. En la mesura que aquesta recerca avanci, s'anirà concretant en diversos articles d'investigació que es publicaran al microsite del programa El Born 3D.
  2. **EL BORN 3D.** Neix de la necessitat de dotar el Centre d'instruments de difusió de la recerca documental, arqueològica i material en relació als continguts històrics que pivoten a l'entorn d'El Born CCM. A través del format digital, aquestes eines han de permetre explicar-los de forma més visual i amena i, amb la jerarquització de la informació, facilitar l'accés als diversos nivells de coneixement segons el desig de l'usuari. Al mateix temps, han de possibilitar-ne la difusió més enllà del nostre territori, amb 4 idiomes diferents.
-

FITXA TÈCNICA

Període: del 27 de juny al 29 de juliol. Amb estudiants: del 27 de juny al 8 de juliol

Horari: de 9:30 a 14:30 i de 15:30 a 18:30

Coordinació arqueològica: Carme Miró (Servei d'Arqueologia de l'Ajuntament de Barcelona)

Arqueologia

Director de la intervenció: Antoni Fernández

Empresa d'arqueologia: Codex Arqueologia i Patrimoni

Restauració

Coordinació restauració: Eugènia Bort (EBCCM)

Empresa de restauració: Gamarra & Garcia

Universitat de Barcelona

Coordinació: Dra. Maria Àngels Petit (UB)

Tutoria alumnes: Dra. Queralt Solé (UB)

Col·laboradors

Bioarqueologia: Dr. Santiago Riera (UB)

Lectura de paraments: Dr. Reinald González (Veclus)

Inventari materials: Josefa Huertas

I els equips tècnics d'El Born CCM